

Historie: Norbert Fabian Čapek v Brně 5.

Proč a jak N. F. Čapek odešel od baptistů.



Historie

Norbert Fabian Čapek a jeho působení v Brně (1898-1914)

LÉTA 1911 AŽ 1914, TĚŽKÉ OBDOBÍ ČAPKOVA ŽIVOTA

Jenže určité faktory Čapkovu práci víc a víc komplikovaly. Cenzoři, kterým musel být zasílán před vydáním každý výtisk *Pravdy* i *Nového lidu*, stále pravidelněji trvali na vyřazení jeho textů, neboť Čapkovo volání po náboženském obrození na principu jednoty bratrské rakouským úřadům připadalo jako až příliš národnostní program.



N. F. Čapek (sedící) s Františkem Kolátorem (1877-1962), evangelíkem, průkopníkem raných forem ekumenismu, redaktorem a překladatelem.

Jeho zaměstnavatel František Pokorný ho v tomto ohledu příliš hájit nechtěl a neshody ohledně toho narůstaly i ve vlastním sboru. Část širšího vedení začala usilovat o jeho vystřídání, měli za to, že jeho otevřeně prezentované názory sboru škodí. To vše se negativně promítalo i do rodinných vztahů; podle Čapkových vlastních zápisků se se svou paní stále častěji hádali.⁵⁰



Baptistický kazatel Josef Novotný (1886–1966), syn Jindřicha Novotného. (Foto převzato z sitviry.cz/baptisticka-encyklopedie-obsah/.)

V roce 1912 se situace jen zhoršovala. Na úrovni zdvořilého jednání to výmluvně ilustruje dopis od Josefa Draxla, který si Čapek schoval. Čapkovi píše, že přestává odebírat *Pravdu*, protože jeho křesťanství je víc křesťanské než to Čapkovo.⁵¹ Ne všichni, kdo Čapkův duchovní posun neschvalovali, však byli zdvořilí...

V prosinci pak *Křesťanské listy* přinesly informaci, že Čapek má odejít na místo kazatele do baptistického sboru v Detroitu, ovšem údajně z toho nakonec sešlo „pro finanční tíseň“ sboru.⁵²

Je to jen kusá zpráva, z níž nelze dovodit všechny souvislosti, ale vyvolává otázku, zda si již tehdy Čapek nezačal raději hledat nové působiště, a to mimo Evropu.

A bylo hůř. Počátkem roku 1914 se Čapek ocitl téměř na dně. Patnáctého ledna si do deníku zapsal:

„Nedostatek peněz na živobytí, upomínka na upomínku, děti, jedno po druhém nemocné, vyslychání u soudu, žena klesla onehdy na zem jako mrtvola vysílením a musel jsem ji křísit. Já kles včera a byl jsem více než dvě hodiny smyslů zbavený.

*Sotva se vystonali Eluška a Viktor, ulehl Jenouš a mám jeho postel u sebe v kanceláři – a píšu vtipy a zprávy a nápady pro Nový lid. Také výbor jednoty bratrské žádá tyto dny ‚do tří dnů‘ splátky, o nichž před svědky řekli, že je nebudou vymáhat a že jen pro forma se to upíše – jinak jsem ani nechtěl na to přistoupiti. Já věřil jsem tehdy ještě v lidskost těch lidí, i když jsem jejich charakter přehlížel.“*⁵³

A o dva dny později pokračoval ještě zoufaleji:

„Dnes všechny tři dívky nemocné na osypky. Pes nastyd, nechali jsme ho v kuchyni do deky, ty vděčné oči, lízá ruce – žena mi praví: Kdybys byl psům sloužil, lízali by ti ruce, že jsi sloužil lidem, chtějí z tebe střeva vytáhnout a po ulici vláčet.“⁵⁴

Jak mohla situace zajít tak daleko? Stalo se to souhrou více okolností, přičemž jedna po druhé v lidech, kteří měli o Čapkově práci (a někteří i charakteru) nejrůznější pochybnosti, příživovala a dost možná násobila nedobré mínění.

Někteří lidé ve sboru pojali podezření, že Čapek zpronevěřil sborové peníze, a žádali po něm odstoupení. Čapek k tomu uvádí, že se to stalo „z nedopatření jimi samými zaviněných“, nicméně tu částku (podle jeho zápisků 5 000 Kč) ze svého zaplatil.⁵⁵

Mnohem horší obvinění teprve přišlo. Někteří členové sboru Čapka v lednu 1914 anonymně udali, že pravděpodobně zavraždil (otrávil) svou bývalou ženu. Stačilo jim k tomu pár vyslechnutých klepů. Nelze říct, zda tomu sami věřili, nebo to bylo „pouze“ účelové využití pomluv, ale Čapek byl na základě tohoto udání opravdu vyšetřován a sám na udavače podal žalobu.

Bohužel na šíření nenávisti proti Čapkovi měli značný podíl také dva kolegové, baptističtí duchovní, a to Čapka (jak lze soudit podle jeho dochovaných deníkových zápisků) ranilo nejcitelněji. Prvním byl Josef Novotný – syn Čapkova spolupracovníka Jindřicha Novotného, který zemřel v lednu 1912.

Podle Čapkových zápisků mu Josef Novotný hrozil, že „*nebude-li patřit k Praze, neuzná ho za baptistického kazatele*“.⁵⁶ To se vztahovalo k jejich rozdílným pojetím baptismu a snad by to mohlo být i určitým způsobem pochopitelné, ale Josef Novotný se bohužel propůjčil i k horším útokům.

Čapek ve svých deníkových zápiscích jmenovitě zmiňuje Novotného článek *Modly v Novém lidu* z prosince 1913 namířený proti Čapkovi a cituje z něj:

„Žádný neměl odvalu strhnout s toho muže cár. Báli se anebo byli slepí. Mějte odvalu chytit modlu a skáčet ji do potoka. Vzít sekyru a bez rukavice ji podtít, dutou vrbu, ošklivou, prácheň, která nemá nároku na život a veliké jeho úkoly.“⁵⁷

Necelý měsíc nato bylo proti Čapkovi na základě anonymního udání zahájeno ono vyšetřování, že zavraždil svou ženu, přičemž Novotný k tomu vypovídal jako jeden z Čapkových důvěrníků. Bohužel v Čapkův neprospěch.

Dalším z těch, jejichž svědectví Čapkovi přitížilo, byl jeho bývalý blízký přítel ze studií v Hamburku Václav Králíček. Ten po absolutoriu působil nějaký čas v Praze a v Roudnici nad Labem, pak v roce 1900 odešel k českému sboru v Chicagu, ale v roce 1911⁵⁸ se vrátil a stal se dalším baptistickým kazatelem v Brně.⁵⁹

Když přijel zpět do českých zemí, vztahy s Čapkem už nebyly zdaleka tak vřelé jako dřív. U obou kolegů duchovních (Čapek si do deníku poznamenal, že se proti němu spojili dva, kteří se předtím vzájemně nenáviděli⁶⁰) mohlo jít o osobní touhu prosadit se, což vedle úspěšného a charismatického Čapka nebylo úplně jednoduché, možná se také obávali jeho až příliš liberálních náboženských názorů, které druhotně ohrožovaly již tak křehké pozice baptistů v českých zemích v rámci monarchie.

Jejich motivace zůstane navždy pravděpodobně pouze v rovině hypotéz, nicméně faktem je, že Čapkovi tímto jednáním nesmírně ublížili. V lednu 1914 Čapek dostal v důsledku těchto událostí výpověď od Pokorného. Nakladatel se příliš obával, že Čapek kazí nakladatelství pověst, tedy i odrazuje klientelu.

Čapek si zapsal:

„Jak osoby věrné, oddané bylo možno pitomými řečmi obrátit za dvě léta v mé nepřátele [...] Mezitím pilně intervenovali u Pokor. o vztí chleba – Pak když vše dovršeno, když ve své naději – fantasii – si už představovali, že budu viset na šibenici, že moje žena a 9 dětí půjdou žebrem? Sešli se do Husovy dvorany mnou postavené – na židle mnou koupené a ze zpěvníků mnou vydaných zpívali „Chvalme Boha, Bůh je láska..!“⁶¹

Kolik hořkosti je v těch slovech – a nelze se divit.



N. F. Čapek na dobové fotografii. (Foto převzato z [sitviry.cz/baptisticka-encyklopedie-obsah/.](http://sitviry.cz/baptisticka-encyklopedie-obsah/))

Přidaly se zdravotní problémy.

„V době, kdy jsem zvěděl, že jsem vyšetřován pro vraždu, musela mne žena a děti dvakrát křísit, jednou po 2 hod. Nebudu-li více psát, budiž mým posledním, že vrahy mými jsou dva baptističtí kazatelé, se smečkou lidí, kterým jsem v životě prokázal jen dobrodiní.“⁶²

(Myslel tím Novotného a Králíčka, jak uvádí dále.)

Nařčení z vraždy byl nakonec Čapek Okresním soudem trestním v Brně zproštěn. Nenašel se pro ně žádný důkaz, a autoři anonymního udání sami své původní obvinění v průběhu procesu relativizovali, s tím, že pouze někde něco zaslechli a podobně.

Stejně tak dopadlo i interní prošetřování obvinění z kacířských výroků v baptistické organizaci, kde bylo nejprve v Berlíně a potom i v prosinci 1914 již v USA Čapkovo jméno vyšetřujícím komitétem očištěno,⁶³ nicméně semínko zla, rok živené, vykonalo své a velkou měrou přispělo k Čapkovu rozhodnutí odejít ze země.



Se synem Jaroslavem na lodi do Ameriky, léto 1914. Čapkovi stojí zhruba uprostřed

V bezvýhodné situaci, v jaké se ocitl na jaře 1914, vyzkoušel Čapek leccos, nad čím bychom se mohli poněkud udiveně pozastavovat. Nechal si například zpracovat osobní horoskopy. Hledal snad všemi cestami nějaký impulz pro zásadní životní rozhodnutí, k němuž se schylovalo?

První dochovaný horoskop je ze 6. února od tehdejšího slavného astrologa Randolpha Roxroye z Holandska, druhý pak z Frankfurtu nad Mohanem z tamního Úřadu pro astrologii (Büro für Astrologie) s datem 19. března 1914. Upřímně řečeno, tento je i na tehdejší dobu dost ledabylou prací; dočteme se v něm jen velmi obecné věci.⁶⁴

Třetí, který si Čapek rovněž uschoval, byl z Londýna z dubna 1914 od Alana Lea a je z nich nejobsáhlejší. Má dvanáct stran, obsahuje i několik astrologických map a Čapka přišel na 5,5 libry a poštovné.⁶⁵

Jak moc důležité pro něj ty horoskopy byly, ovšem lépe pochopíme až v kontextu dalších souvislostí:

V první třetině roku 1914, tedy přesně v době, kdy za ně vydává nemalé částky, byl Čapek ve velké finanční tísní. Neměl například ani na zaplacení poplatků za registraci v jednotě novinářů. Ve stejné době, tedy v dubnu 1914, dokonce požádal penzijní ústav, kde si spořil na důchod, aby mu vrátili část vkladů a snížili počet měsíců započitatelných do penze. Jednalo se o částku 288 korun...⁶⁶

V tom samém měsíci navíc za dost trýznivých okolností zemřela matka Čapkovy ženy Marie.⁶⁷ Zdálo by se, že hůř už být nemůže, ale tahle rána osudu se vlastně paradoxně stala impulzem, který Čapkovým dovolil nové nadechnutí. Smrtí matky totiž zesláblo Mariino silné pouto k rodné zemi.

Když pak jeden policejní komisař, který byl Čapkovi přátelsky nakloněný, rodinu upozornil, že Čapek je na seznamu osob, kterým hrozí zatčení, a radil mu odejít ze země, než bude uvězněn,⁶⁸ Čapkovi dlouho neváhali.

Norbert Fabian navíc patřil k těm, co s jistotou předvíдали válku; nevěřil, že by se konflikty, které v Evropě hrozily, podařilo vyřešit bez ozbrojeného střetu. Proto, když přišlo pozvání z malé baptistické slovenské kongregace v New Yorku, v podstatě to celou situaci vyřešilo.

S nejstarším synem Jaroslavem odjel Čapek z Brna v červnu 1914, zbytek rodiny je následoval později – připluli k břehům Nového světa o měsíc déle. Prvý sbor baptistů v Brně Čapkovi po šestnácti letech obětavé služby 14. června 1914 vystavil krátký, ale příkladný doporučující dopis pro novou kongregaci, v češtině i angličtině:

„Tímto se dosvědčuje, že Rev. Norbert F. Čapek byl od 1898 naším kazatelem. On byl také zakladatelem šesti jiných sborů v naší říši, vydavatelem jediného baptistického zpěvníku a mnoha jiných publikací. Dosvědčujeme rádi a svědomitě, že ho známe jako šlechetný charakter a velmi se zapírajícího a úspěšného křesťanského dělníka. Přejeme mu, aby milost a moc boží jej provázela, kamkoli se obrátí.“⁶⁹

Začala další, neméně dobrodružná a dynamická etapa Čapkova života. On sám na své působení v Brně pak s velkým časovým odstupem vzpomínal již bez negativních emocí, stále však ještě s určitým smutkem:

„Také na Moravě jsem zažil mnoho překrásných chvil, nikoli však ve svém nejvlastnějším povolání jako kazatel.“⁷⁰

Kristýna Ledererová Kolajová

Poznámky:

⁵⁰ Přesto se ke vši té práci a nelehké situaci Čapek odhodlal k dalšímu náročnému edičnímu počínu a začal od ledna 1912 vydávat další časopis věnovaný typologii: *Talent* (s podtitulem nejprve *Sborník praktického lidoznalství*, později *Illustrovaný sborník lidoznalecký*). Redakce sídlila nejprve v Haberlerově ulici 20 a poté, co se Čapkovi počátkem roku 1912 naposledy v Brně přestěhovali – do Židenic na Poděbradovu třídu 1494 do vily, které Čapek říkal *Talento* –, přenesl redakci právě sem. *Talent* měl velmi pozitivní ohlasy a vycházel jako měsíčník až do června 1914, než Čapek odjel do USA.

⁵¹ Archiv NSČU, NFČ, kart. 2, složka 1912, dopis Čapkovi z 30. srpna 1912.

⁵² Archiv NSČU, NFČ, kart. 2, složka 1912, výstřižek, *Křesťanské listy* z 19. 12. 1912, s. 22.

⁵³ Archiv NSČU, NFČ, kart. 2, složka 1914, strojopis *Životopis N F Čapka*, R 1914, 15. I.

⁵⁴ Tamtéž, strojopis, *Jak vrahové obvinili nevinného z vraždy*, 17. I.

⁵⁵ Tamtéž, strojopis, *Jak jsem neodpíral zlému a jak roste klep*.

⁵⁶ Archiv NSČU, NFČ, kart. 2, složka 1914, strojopis *Životopis N F Čapka*, R 1914, 18. I.

⁵⁷ Tamtéž, strojopis, *Novotný*.

⁵⁸ Čapek se dokonce o jeho návrat zasazoval, žádal pro něj podporu u Správy německých

baptistických misií. (Viz dopis Daniela Jansena Čapkovi z 16. listopadu 1910, Archiv NSČU, NFČ, kart. 2, složka 1910.)

⁵⁹ K. Dušek, *Jindřich Novotný – ekumenický průkopník českého baptizmu*, Kostnické jiskry, roč. 47, 1962, č. 3, dostupné on-line:

<https://sitviry.cz/baptiste/jindrich-no-votny-ekumenicky-prukopnik-ceskeho-baptizmu/>

⁶⁰ Archiv NSČU, NFČ, kart. 2, složka 1914, strojopis, přípisky k Novotnému a Králíčkově. Oba dva, Novotný i Králíček, zažili v životě bídu a ústrky, snad mohli Čapkovi závidět – úspěchy, rodinu, vlastní dům...

⁶¹ Archiv NSČU, NFČ, kart. 2, složka 1914, strojopis, Životopis N F Čapka, R 1914, s. 2. a tamtéž, *Jak jsem neodpíral zlému a jak roste klep*.

⁶² Tamtéž.

⁶³ Králíček obvinil Čapka z kacířských výroků o bibli, trojici i Kristově vykoupení, i z toho, že učí, že všichni lidé dojdou spásy. Čapek se obhajoval (a obhájil!) před třemi německými teology, Jansenem, Schevem a Liebigem. Viz: Archiv NSČU, kart. 7, Dušan J. Kafka, *Z Radomyšle do světa*, cyklus promluv k 100. výročí narození NFČ, promluva 2, Čapek a baptizmus, kapitola Zakladatelem Křesťanské obce Moravských bratří v Brně, s. 24; Archiv NSČU, NFČ, kart. 2, složka 1914, strojopis, z 9. 3. 1915: „Začátkem prosince 1914 Králíček dostavil se před komitě [...] po dlouhém disputu, když „všechnu žluč v sousedské rozmluvě“ byl vylil, řekl, že mne neviní ani z toho, ani z onoho, jen z neopatrnosti.

⁶⁴ Například že Čapek má pevnou vůli, smysl pro umění, muzikální talent, zájem o obchod, je šetrný, že mu v druhé polovině života hrozí vážnější onemocnění, pokud podnikne cestu, že musí být opatrný, hrozí mu zranění při pádu, dlouhá cesta mu přinese nějaké výhody a mrzutosti s úřady, hrozí mu ischias a srdeční onemocnění, jeho šťastným dnem je středa a podobně. Archiv NSČU, NFČ, kart. 2, složka 1914, jednotlivé horoskopy.

⁶⁵ Tamtéž, obsílka z Jednoty českých novinářů.

⁶⁶ Tamtéž, výměr ze Všeobecného ústavu pensijního pro zřízence.

⁶⁷ Karolina Zrůstová zemřela ve věku 74 let, 4. dubna 1914, viz oznámení z Veřejné všeobecné nemocnice v Poličce, č. 194, archiv NSČU, NFČ, kart. 2, složka 1914.

⁶⁸ Podle Máji Čapkové. Richard Henry, Norbert Fabián Čapek: *A Spiritual Journey*, Boston (USA): Skinner House Books 1999, s. 86.

⁶⁹ Archiv NSČU, NFČ, kart. 2, složka 1914, Doporučení podepsané diakony sborů.

⁷⁰ Archiv NSČU, NFČ, kart. 1, Autobiografické po-známky Dr. N. F. Čapka, s. 3; Archiv NSČU, kart. 7, Dušan J. Kafka, *Z Radomyšle do světa*, cyklus promluv k 100. výročí narození NFČ, promluva 2, Čapek a baptizmus, kapitola Zakladatelem Křesťanské obce Moravských bratří v Brně. Ostatně Kafka uvádí i expresivnější Čapkovo vyjádření: „Nejbolestnější chvíle v životě jsem zažil v Brně, kam jsem přinesl své nejlepší síly.“

Prameny:

Kristýna Ledererová Kolajová *Norbert Fabian Čapek a jeho působení v Brně (1898–1914)*, Tvůrčí život – časopis českých unitářů, ročník 9 / 2020, číslo 4–5, str. 17–41

-van-

Můžete také navštívit naši facebookovou stránku [Baptisté - Česká republika](#) nebo facebookovou skupinu [Zpravodaj baptistických sborů](#)